

Kapringen av barken "Patriot"

Dette er historien om kapringen av barken "Patriot" fredag den 31. mai 1811 på ettermiddagen, 1,5 sjømil fra land ved Kjeøy sørvest for Lødingen. Men ikke minst er det historien om en "Røvar" og eventyrer; koffardikapteinen Christian Alexandersen.

Hvorfor skal nå jeg befatte meg med dette, og så lang tid etterpå? 31. mai 2011 blir det 200 år siden kapringen fant sted. I november 2009 - når dette skrives - er det 200 år siden skipet hadde gitt opp sine forsøk på å komme seg klar av Dvina-deltaet for å seile fra Arkhangelsk med last for Tenerife på Kanariøyene. I over to måneder hadde de kjempet mot is, sandbanker, skader ved sammenstøt og ugunstig vind, i forsøke på å rekke ut i rom sjø før Hvitehavet frøs til for vinteren. Dette lyktes ikke og skipet ble losset og nedrigget for overvintring. Ennå må vi vente i 1 år og 7 måneder før skipet blir kapret vest for Lødingen. Hadde skipet vært heldigere med vær og vind ville denne historien ikke blitt til.

Men hvorfor tar jeg dette opp? Foruten det at hendelsen skjedde i området hvor jeg så og si er født og oppvokst (hvis vi ser litt stort på det), og at det er en fantastisk og spennende historie som utspant seg for 200 år siden, er det også en annen grunn. Etter at "Patriot" var kommet over på norske hender og blitt "Forsøget", ble det bl.a. ført av Sivert Hundorp Hansen With, og også av hans sønn Sivert Regnor With. Disse to blir slik på en måte "kjent" for oss som 2xtipp og 3xtippoldefedre til familien vår. Men det er en annen historie.

Nedenforstående artikkel er et sammendrag av boka til Leif Joh. Andersen "Røvar-Alexander og barken Patriot". Sammendraget er skrevet av Odd Solhaug. Boka kom første gang ut i 1979. I 2006 ble den utgitt på nytt i revidert utgave, trykket i 750 eksemplarer. Og sannelig fant jeg et eksemplar hos en bokhandler i Tromsø. Artikkelen finner du også på nettstedet til Sandtorg www.sandforgsidene.net (gjengitt etter tillatelse).

Til høyre på hjemmesiden finner du lenker til andre artikler og nettsteder som også beskriver denne hendelsen. Kart og bilder nedenfor er redigert og satt inn av webansvarlig, og inngår slik ikke i overnevnte artikkel.

Christian Alexandersen

– en eventyrer på hav og land –

Det var sommer, og det var krig i Europa. Napoleon Bonaparte gjorde hva han kunne for å knekke sin gamle fiende England med fastlandsblokade. I den forbindelse hadde han fått med seg både Russland og Danmark-Norge. Nordsjøen og Østersjøen var spekket med krigsskip, og dessuten kaperfartøyer som drev for privat regning.

Av Odd Solhaug

Å drive handel og skipsfart under slike forhold var naturligvis svært vanskelig, men handle ville man likevel. For å få dette til, ble det etter hvert utviklet et opplegg med lisenser eller fribrev som gjorde det mulig for innehaver å ferdes fritt. Selv Napoleon utstedte nødvendige fribrev slik at han kunne nyte godt av engelske kolonivarer. Det samme gjorde også den dansk-norske kongen og den russiske tsar, om enn i noe varierende grad.

En herre kommer til byen

Det var sommer, og året var 1809. Skipskaptein Christian Alexandersen, 31 år gammel, kom med skip fra Hamburg til Onega ved Kvitsjøen, og videre derfra over land til Arkangelsk. Der hadde han vært før, men ikke kommet av land med sitt skip for is. Byen Arkangelsk ligger ved den mektige Dvina, like overfor elvedeltaet, på høyre elvebredd, og var hovedstad i guvernementet med samme navn. Dvina var på den tid den viktigste ferdselsvei mellom Kvitsjøen og det indre av Russland, og Arkangelsk, landets viktigste havn ved Ishavet. Byen lå da mer eller mindre i hendene på tyske og engelske handelsmenn som i stor grad hadde monopol på det meste av handelen der. Da Alexandersen kom til Arkangelsk, tok han kontakt med handelshuset Brandt Rodde & Co., og de ga han det tremastrede barkskipet "Patriot" å føre. Skipet hadde to dekk, og en kjøllengde på 85 fot. Målt langs nederste dekk var det 97 fot. Det var bygget langt inne i Russland i 1804, og hadde en lastekapasitet på noe over 300 tonn. Skipet lå i havnen Solenburg (Solombale), ikke langt fra Arkangelsk. Det var nylig kjøpt fra russerne av Jakob Bernhard Rodde for 45.000 rubler, en ganske betydelig pris. Men i denne lisenstiden var det stor etterspørsel etter tonnasje, og både frakter og skipspriser steg stadig. Fraktene kunne i mange tilfeller være astronomiske, og et par heldige turer kunne tjene inn hele skipet. Kaptein Christian Alexandersen entret "Patriot" 12. august 1809 med sine navigasjonsinstrumenter og sjøkart.

Ut av tåken

Kvitsjøen er kjent for sin tåke, og ut av denne tåka stiger på en måte denne kaptein Alexandersen. Det er ikke mye man vet hans bakgrunn. Han må imidlertid ha gått tidlig til sjøs, men det var ikke uvanlig på denne tiden. Ved et seinere forhør i 1811, oppga han å være 33 år og ugift. Han sa videre at han var født i Oldenburg, men ikke bosatt noen steder - selv om han var borger av Hamburg. Dette bekreftet han ved å legge fram borgerbrev. Det har vært undersøkt i Hamburg om familiebakgrunn, men ingen Christian Alexandersen er funnet i borgerbøker eller lignende kilder der. Undersøkelser er også gjort i de to tyske byene som har navnet Oldenburg, men med like negativt resultat. Når han oppga å være Oldenburger av fødsel, så kan det bety at han mente hertugdømmet Oldenburg, og da blir det i tilfelle ikke enkelt å finne han. Navnet kan ellers tyde på at han kanskje hadde danske foreldre. Oldenburg var jo gammelt dansk område. I et rettsdokument står det ellers at han var "det danske Sprog fuldkommen mægtig".

I dette deltaområdet ved utseilingen fra Arkhangelsk var det Christian Aleksandersen forsøkte å komme seg klar av høsten 1809 - uten å lykkes.

Forsøk på avreise

Det ble hyret mannskap til skipet, 5 tyskere og 8 russere, slik at til sammen var de 14 mann ombord, og som øverste sjef Christian Alexandersen **“Schiffer nächts Gott”** (skipper nest etter Gud), som det står i et skipsdokument. Den 21 august 1809 begynte kapteinen å føre skipsjournalen, men først 5 oktober ble skipet utklarert. På grunn av ugunstig vind og vanskelige isforhold, ble de ytterligere forsinket, og de gikk på grunn flere ganger. På tross av flere forsøk, kom de ikke avgårde, og Christian Alexandersen måtte på nytt se at hans skip frøs inne uten å komme ut. Han hadde imidlertid nok å gjøre med å sikre skipet for vinteren og losse deler av lasten, og først siste søndag i januar 1810 kunne han dra til byen for å avlegge rapport for rederne. Det ble nå overvintring for kaptein og mannskap, men den skal vi ikke befatte oss med her.

Ny avreise

Vinteren gikk, og det ble vår ved Kvitsjøen og Dvinamunningen. Fremdeles lå isen, men i begynnelsen av april begynte man å frakte seil og proviant ombord i Patriot igjen, og det ble gjort nødvendige reparasjoner etter vinteren. I slutten av mai gikk endelig isen opp der skuta lå i vinteropplag. Det ble nå fortsatt med klargjøring, og da det var over begynte man å ta inn lasten som var losset for vinteropplaget. Mandag 9. juli ble siste rest tatt ombord. Lasten besto av talg, svinebørster, gul voks, lin, linfrø, husblas (fiskelim), bjørneskinn, tomsekker og bastmatter. Året etter ble lasten taksert til en verdi av 260 000 **“Rigsdaler Dansk Courant”**. Dessuten hadde antakelig kaptein Alexandersen med en del varer for egen regning.

I midten av juli var “Patriot” seilklar, og etter et par tre dager kom losen ombord og de lettet anker. Det gikk imidlertid ikke så greit å komme ut av deltaet og over i rom sjø, så først 27 juli var de kommet over alle sandbankene og kunne kvitte losen og regne seg i åpent hav. I de offisielle skipspapirene som kapteinen hadde fått fra rederne, sto det at skipet skulle gå til Teneriffe på Kanariøyene.

Endelig var man kommet av gårde, men det gikk sakte med “Patriot” til å begynne med. Først 5. august peilet de Sviatoi Noss på nordaustsiden av Kola (kalt Holy Cap på engelsk), men et par dager seinere noterte kapteinen i skipsjournalen: (...) **“Sturmig und swäre See... das Schieff war Erstauwnlich ranck (...)”**. Det var blitt stormfullt vær med tung sjø, og det viste seg nå at skipet var forbausende rankt. Det gjorde at det hadde lett for å krenge, noe som kunne føre til kantring. Dessuten hadde det oppstått en lekkasje. De var da langt til havs nord for Vardø, og “Patriot” gjorde god fart.

Et møte utafør Andøya

Skipet lekket, og det krevde mannskap ved pumpene. Været var dårlig, og "Patriot" arbeidet tungt. At den var så rank, gjorde at man måtte minke seilføringen for ikke å ta unødige risikoer. Mandag 13. august befant "Patriot" seg utafør Andøya, og da møtte de for første gang et annet skip etter at de forlot Arkangelsk. Det var et russisk handelsskip med en kaptein Barentz som fører, antakelig en hollender som var gått i russisk tjeneste. Barentz praier dem og ba om å få oppgitt skipets posisjon. Dette for å kontrollere egne beregninger. Dagen etter fant man imidlertid ombord på "Patriot" to store spiker eller jernbolter inne i natthuset hvor kompasset sto. Disse kunne ha virket inn på kompasset, og ingen var sikker på hvor lenge de hadde ligget der. Det gjorde at Alexandersen nå var usikker på skipets posisjon. Han dreide, og satte kurs mot sørøst for å forsøke og finne land.

Et par dager etter ble det så oppdaget betydelige skader på stormasta, og fokkemasta hadde også fått skade slik at de måtte ta ned en del av riggen. Det ble likevel forsøkt å seile videre, men det måtte snart oppgis. Etter skipsråd, ble det vedtatt å søke nødhavn, og da vinden var sørlig fant de det sikrest å sette kursen nordover. De befant seg da på Haltenbanken. På ettermiddagen 19. august fikk de Lofoten i sikte, men så løyet vinden og de drev med strømmen nordover uten styrefart. Tirsdag 21. august peilet kapteinen Langenes i Vesterålen 4 1/2 mil sør for skipet. "Patriot" passerte nå igjen forbi yttersida av Andøya og videre nordover. Så kom skodda sigende, og skipet mistet landkjenning.

Senjafiskere praies

Christopher Zachariassen fra Ersfjorden lå og sov for ilen med sitt mannskap, omtrent 3 mil ute i havet utafør Berg i Senja. Det var natta til 22. august 1810. Da ble de anropt av kapteinen på et tremastet skip. Han snakket dansk, og de hadde ingen vansker med å forstå han. Han fortalte at han kom fra Arkangelsk og skulle til Trondheim, manglet proviant og ferskvann og ba om å bli loset til nærmeste sikre havn. Zachariassen hadde ingen betenkeligheter med det, og loset barken inn til Torsken, da han mente det var et fredelig handelsskip som hadde heist det russiske handelsflagg. Dette var ikke de ansvarlige myndigheter enige i. De mente at Zachariassen ikke kunne være sikker på hva dette var for slags skip, da det å heise falsk flagg for å lure fienden, ikke var uvanlig. Det kunne godt ha vært et engelsk skip. Året etter kom han derfor for retten, men ble frikjent.

Vanskelighetene var imidlertid ikke slutt med dette for “Patriot”. På grunn av ugunstig vind, ble skipet liggende i Torsken i nesten to måneder. De fikk tiden til å gå som best de kunne, men det var nå blitt senhøstes med kuling og storm, og med mye regn. Den 27. september fikk de seg i tillegg en ekstra bekymring. Den dansk-norske kaper “Nordstjernen”, ført av Lorents Peter Duborg, løp inn på havna i Torsken. “Nordstjernen” var et lite kaperskip på bare litt over 22 registertonn, men hadde 14 kanoner og et mannskap på 39. Den var eid av grosserer Johan Christian Vogelsang i Trondheim. Kaperen fant ikke noen grunn til aksjon overfor Patriot, da skipet øyensynlig var russisk og derfor en alliert. “Nordstjernen” ble likevel liggende en tid i Torsken, og forlot ikke stedet før 18. oktober.

Kaptein Alexandersen ville også av sted nå, og 20 oktober forlot “Patriot” Torsken og satte kursen sørover med Christopher Zachariassen som los. På ettermiddagen samme dag ankret de opp utafor handelsstedet Sørsand på Sandsøya i Bjarkøy. Det var meningen at de neste dag skulle fortsette sørover, hvis vinden var god. Alexandersen aktet seg til Trondheim. Der ville han få skipet losset reparert. Det skulle ikke gå slik. Kapteinen hadde ikke hellet med seg. De ble liggende værfast, og drev til og med på grunn en gang, men kom seg av igjen med god hjelp av floa og folk på land. Det var blitt frost, og det var snø, og dagene ble stadig kortere. Kapteinen håpet i det lengste, men 26. november ga han opp og noterte resignert i skipsjournalen blant annet: “(...) **die thage währe so Kurtz das man nicht Resikiren könte und nicht mochlig währe weiter zu kommen.**” Skipet måtte ta vinteropplag ved Sørsand.

En annen eventyrer

Christian Stockfelt Kildal var handelsmann og gjestgiver på Sørsand. I 1810 var han 67 år gammel. En datter av et søskenbarn av han var for kort tid siden blitt gift med Rasmus Christensen som var gjestgiver på Sandtorgholmen. Dette var en annen noe eventyrlig figur. Christensen ble født i Holstein i 1774 og var egentlig skipskaptein av profesjon. Han hadde gjort flere turer til Arkangelsk etter korn, og på disse turene hadde han nok blant andre merket seg stedet Sandtorgholmen og de muligheter som der kunne gies. Et mer eller mindre tilfelle gjorde at han kom i posisjon til å utnytte dem. Han kom nemlig seilende sørover fra Arkangelsk med sitt skip, fregatten “Venus”, høsten 1808, lastet med hvete og rug. Skipet hadde los ombord, og gikk Tjeldsundet. Den 28. september seilte de seg på et undervannsskjær ved Sandtorg. Losen opplyste under sjøforklaringen at han ikke kjente til det skjæret da jektene aldri var borte i det. Det ble holdt auksjon over vrak og last, og kaptein Christensen kjøpte hele greia for 3475 riksdaler.

Ikke lenge etter ble han så eier av handelsstedet Sandtorgholmen, og fikk gjestgiverbevilling i april 1810. Lasta var noe skadd av sjøvann, men det var nødsår og skrikende mangel på levnetsmidler. Kornet ble etter hvert solgt videre til den sultne almue i distriktet for høy pris. Dette la et godt grunnlag for den nye herren på Sandtorgholmen til videre makt og innflytelse i distriktet.

Imens gikk vinteren sin gang på Sørsand. Det heter seg i følge tradisjon, at det skule ha gått lystig for seg på stedet den vinteren, selv om det var nød i landet. Alexandersen og Kildal skulle ha skiftet på med å holde selskap. Skipet lå ganske nær hovedbygningene på handelsstedet, og kontakt ble sikkert opprettet i mange sammenhenger. Man tok et glass vin eller brennevin, diskuterte været – og krigen, og kanskje mere viktige ting. La planer! Det er heller ikke usannsynlig at historien om eskapteinen på Sandtorgholmen ble foredratt, og kanskje var Christensen selv i selskap hos Kildal, og kunne gi ekstra detaljer til beretningen. En beretning som kunne friste noen og hver.

“Tordenskiold”

Christian Kildal på Sørsand var en holden mann. Han hadde likevel ønske om å legge flere riksdaler til sin formue, og i den forbindelse var kaperfarten en fristende mulighet. Han sendte derfor en søknad til amtmann Krogh på Altagård om å få ruste ut et kaperskip. Amtmannen skrev av den grunn et brev den 3. okt. til marineledelsen i København om denne søknaden fra “Proprietair og Handelsmand Christian Kildal på Sand i Senjens Fogderie”. Det hette der at Kildal søkte om tillatelse til å utruste **“et 3 CommerceLæster drægtigt, Kaparfartøi, navnlig “Tordenskiold”, under Anførsel af forrige Skibscaptain, nu Handelsmand på Sandtorv i bemeldte Fogderie, Rasmus Christensen (...)”**

Fartøyet skulle ha trepunds kanoner og besetning på “16 behørig bevæbnede Mænd”. Amtmann Krogh anbefalte søknaden. Dette skjedde altså før “Patriot” kom til Sandsøya og gikk i vinteropplag ved Sørsand. Herrene Kildal og Christensen ønsket å nytte høvet til å kapre handelsskip som seilte for “fienden”, og til det måtte de ha lovbestemt kaperbrev. Hvis det ikke var i orden, kunne de ikke være sikker på å bli tilkjent eiendomsrett over kapret fartøy og last, og mannskapet kunne bli betraktet som sjørøvere og behandlet deretter hvis de skulle bli tatt til fange.

Søknad om kaperbrev ble innvilget, og i løpet av vinteren og våren gjorde man kaperen "Tordenskiold" klar til dyst. Dette var et lite fartøy. I forskjellige omtaler blir det betegnet som en "skipsbåt", "barkasse" eller "fembøring". Hva slags fartøytype det var er derfor usikkert, men i alle fall var det lite. "Tordenskiold" var bestykket med 2 trepunds kanoner. De skulle være de samme som Rasmus Christensen hadde reddet fra skipet sitt som havarerte i Tjeldsundet. I søknaden om kaperbrev ble det sagt at det skulle være ei besetning på 16 mann. Dette ble øyensynlig ikke funnet nødvendig da toktet skulle ta til, for det ble hyret bare seks mann i tillegg til kapteinen. Så lite mannskap kan tyde på at det her var snakk om et lett bytte.

Seilasen fortsetter

En ny vinter var på hell. Oppholdet ved Sørsand gikk mot slutten. Først i april 1811 tok mannskapet på "Patriot" til med å gjøre skipet seilklart igjen, og 18. april noterte kapteinen at alt var klart. Nå ventet man bare på gunstig bøl for å fortsette til Trondheim. Da inntraff imidlertid noe uventet. Klokka sju om morgenen den 22. april kom det beskjed fra øvrigheten om at hele mannskapet skulle forhøres samme dag. Bakgrunnen for det var ordre fra amtet, datert 18. mars. På grunn av problemer med å skaffe skyss for sorenskriver Aas som bodde i Tromsø og skulle administrere forhøret, var dette blitt forsinket. **"Alle Skydsføre Folk vare borttreiste på Fiskerie"**, som det het. Forhøret hadde som hensikt å **"undersøke bemældte Skibs Papirer, tilligemed hvor Skibet og dets Mandskab haver Hiemme og hvorfor kommet, og hvorhen bestemt med indehavende ladning"**. Da mannskapet var forhørt, gikk man ombord og undersøkte om der skulle finnes kompromitterende papirer. Alt så imidlertid ut til å være som det skulle og **"og udenfor al Tvil"**, som det ble konkludert med. Alexandersen fikk likevel ikke forlate Sørsand før amtmannen hadde gitt klarsignal. Samtlige skipspapirer ble beslaglagt og sendt amtmannen. Alexandersen la ned protest mot tap og skade som han og rederne kunne bli utsatt for, fordi han ikke fikk forlate havna med skipet.

"Patriot" ble fortsatt liggende ved Sørsand. Kapteinen noterte i skipsjournalen den 15. mai at jektskipper "Brocks" forlot havna, og han hadde sikkert lyst til å slå følge. Ei god uke etter kom imidlertid skipspapirene tilbake uten anmerkninger, og "Patriot" var nå klar til å forlate Sørsand etter et opphold der på over sju måneder.

Den 28. mai blåste det kuling fra nordvest, og losen kom ombord på ettermiddagen. Et par timer etter forlot skipet Sørsand. De kom ikke så langt den dagen, men ankret opp om kvelden i havna på Kjøtta nordøst for Trondenes. Her ble de liggende hele neste dag på grunn av vindstille. Torsdag ettermiddag den 30. mai kom de seg så videre. Nå var det kuling igjen som økte utover fredag. Skipet gikk Tjeldsundet, og rundt kl. 12.00 fredag passerte de Lødingen. To timer seinere, ved Kjeøya, kvittet de losen og fortsatte på egen hånd. Ikke lenge etter, i en avstand av 1 1/2 mil av land, fikk de øye på en kutter foran seg. **"... bekam ein Cutter in sigt foer uns..."**, som kaptein Alexandersen skrev i sin journal. Det skulle bli den siste innførsel kapteinen gjorde i skipsjournalen.

En prise blir tatt

Kaperkaptein Rasmus Christensen lå ved Sandtorg med "Tordenskiold". Fire timer før "Patriot" gikk fra Kjøtta, forlot imidlertid kaperskipet basen sin og dro sørover gjennom Tjeldsundet. Da de kom til Lødingen i sju-tida om kvelden, ankret de opp. Hva som hendte neste dag, den 31. mai, går fram av notater i Christensens journal: **"Eftermiddag Kl. 2, Vinden N.O. frisk Kuling gik under Seil, styrende Sydefter. Fik Kl. 4. i Sigte et Skib kommende Nord fra. Blev ved at styre syd efter til Kl. 7. s.D. Eftermiddag. Vinden aftagende og flau. Omtrent 1 1/2 Miil fra landet, og for at prøve bemelde Skib, heisede dansk Flag og skiød et Skud med løst krudt og 2 skarpe Skud forinden det vilde drage bie."**

Så dro kaperkaptein Christensen ombord i skipet, og fikk da forklart at det var kaptein Chr. Alexandersen som førte et russisk skip på vei til Trondheim. Christensen sier imidlertid at han fikk mistanke om at alt ikke var som det skulle være, og **"fant man ved Undersøkning i Kaptainens Kammer forstukket en Instrux og tvende engelske Licenser, hvorav jeg ble overbevist om at Captain Alexandersen med Skip og Ladning var bestemt til London istæden for Teneriffa"**. Christensen beslagla alle skipets papirer, og i nærvær av Alexandersen ble disse rullet sammen og forseglet av begge i fellesskap, for først å bli åpnet når de kom til rette myndigheter i Trondheim. Og, noterte kaperkapteinen i sin skipsjournal: **"Paa grund af saadant, anholdte jeg ovennævnte Skib Patriot tog det under min egen Commando og besadte same tillige med en Deel af mit Kaper Mandskab."**

Da “Patriot” var kapret, ble den først ført inn til Tannøy nordvest for Ulsvåg på Hamarøy, og derfra til Lødingen. Dit kom Christensen med sitt kaprede skip den 3. juni 1811. Christian Kildal på Sørsand henvendte seg i brev til lensmann Ursin i Sørвика og fortalte om det skip de hadde oppbrakt, og spurte om Ursin kunne føre skipet til Trondheim for en hyre på 150 riksdaler. Der ville så saken komme for priseretten og sa Kildal i sitt brev: **“(…) falder det ud til Vores Fordel, som jeg har Grund til at haabe, skal De have 50 riksdaler i Doceur (dusør), foruten den tilstaaede Hyre.”** Lensmann Ursin gikk inn på tilbudet, og 20 juni satte “Patriot” kursen sørøver. Nå gikk turen med rimelighet, og 3. juli ankret skipet opp på Ilebukta i Trondheim.

For priseretten

Saken kom nå opp for priseretten i Trondheim. Der ble lagt fram de beslaglagte papirer, og det ble foretatt forhør. Det var en del tvil i saken, men de engelske lisensene og den instruks man hadde funnet gjemt ombord gjorde at avgjørelsen til slutt endte med at “Patriot” ble dømt som god prise, eller som det hette i kjennelsen: **“Det under nærværende Sag omhandlede, af Skibscapitain Christian Alexandersen førte og af Kaperfører Rasmus Christensen opbragte Skib, Patrioten kaldet, tilligemed sammes indehavende Ladning, tilkiendes herved bemeldte Kaperfører og denne Rederie som god Prise.”** Det var dem som undret seg over kaptein Alexandersens oppførsel under forhør og retssak. Han viste en noe merkelig samarbeidsvilje, og det var tydelig at enkelte mente at her hadde det vært avtalt spill. Alexandersen gjorde heller ikke forsøk på å appellere dommen til overadmiralitetstretten i København, noe han kunne ha gjort. Stiftsamtsmannen oppfordret han til å appellere, men sier han: **“Appell var ikke efter hans Ideer.”** Det må imidlertid presiseres at det ikke kom fram noen **beviser** på avtalt spill. Dommen i priseretten ble da stående, og i november ble det holdt auksjon over skip og last. Den ga den ikke uvesentlige sum av 298.693 riksdaler. Selv om en del av beløpet gikk til forskjellige omkostninger, og det måtte kjøpes statsobligasjoner for 100.000 riksdaler, så ble det et betydelig beløp igjen. Det ga vesentlig bidrag til stor velstand både hos Kildal på Sørsand og Christensen på Sandtorg.

Gjestgiver Alexandersen

Hvordan gikk det så med kaptein Christian Alexandersen som hadde mistet skip og last, og følgelig skulle være ille ute? Jo, han synes å ha kommet godt ut av det han også, for tre år senere finnes han på Borgvær i Lofoten.

Det er ikke helt klart når han kom til Lofoten, men han fikk bygselbrev på 1 våg i gården Borgvær 15. juli 1814, og 10 juli 1816 bevilling som gjestgiver på stedet. Borgvær ligger på nordvestsida av Vestvågøya, utafor Vestersand. Det er ei større øy, og 14 andre gressvokste mindre øyer og holmer. Her er urent farvann utafor som krever god lokalkunnskap for å ta seg fram med litt større båter. Borgvær var såkalt mensalgods (prestebordsgods). Det var jordeiendom som lå til et presteembete, i dette tilfelle soknepresten til Borge.

Alexandersen var øyensynlig en fargerik person som det seinere ble spunnet mange historier omkring. Han er blitt tillagt smugling av forskjellig slag, innførsel av mel og malt fra Russland foran nesen på engelskmennene, og vidløftig handel ogandel av forskjellig slag. Han synes å ha vært en geskjeftig kar som hadde mange jern i ilden, og i begynnelsen i alle fall, ble de ikke så varme at han brente seg. Det var vanskelige tider nå, men man må gå ut fra at Alexandersens transaksjoner i en viss grad kom lokalbefolkningen på og rundt Borgvær til gode.

Alexandersen og "Pigerne"

Alexandersen var ikke gift, og i 1815 fikk han ansatt husholderske. Det var den 24 år gamle Fredericha Gundersdatter. Hun var datter av Gunder Elieson som bodde på Rystad i Borge. Familien skulle visstnok være kommet fra Christiania til Lofoten, Gunder Elieson hadde noen år vært lærer i Borge. I 1815 var han imidlertid gårdbruker på Rystad. Det gikk ikke bedre til enn at unge Fredericha kom i "ømstendigheter", som det hette. Det førte til at hun 13. mai 1816 fødte en sønn som fikk navnet Johan Christian. (gjestgiver Alexandersen tok farskapet på seg, og gjorde så mye av det at han seinere året opprettet testamente der han bestemte at Fredericha og den nyfødte sønn skulle arve 2/3 av formuen hans.

Dette tegnet jo virkelig bra må man si, og seinere på høsten, nærmere bestemt 18. oktober, ble Fredericha gift. Nei, ikke med gjestgiveren, om du trodde det, men med en Petter Andreas Grove, sønn av en tidligere gjestgiver på Strøm i Borge. Sannsynligvis var Grove i tjeneste hos Alexandersen på den tid, og nå ble det arrangert giftemål for han med frøken Fredericha som var av samme alder. Paret flyttet til Strøm, og et par år etter fikk Peter Grove tre skjøter som gjaldt gården Strøm og en del av Eggum. Disse ble overdratt han av medarvingene til gården, og betalt med 108 spesidaler. Og videre: Da skjøtene ble utstedt hette det seg at pengene for lengst var betalt – før han hadde fått de aktuelle dokumenter. Kanskje han hadde betalt allerede i 1816, da han giftet seg? Og hvor fikk han i tilfelle 108 riksdaler fra? Ja, man kan selvfølgelig spørre, og gjerne legge to og to sammen, men noe svar får man ikke. Sett ut i fra den tid det her er snakk om, så var vel Fredericha ganske heldig likevel. Hun ble i alle fall gift og forsørget etter sitt "uhell". Det var ikke alle i hennes situasjon som oppnådde det. Dessuten fikk hun 15 spesidaler for året i oppfostringsbidrag.

Alexandersen trengte ny husholderske nå når frøken Gundersdatter hadde forlatt stedet og blitt fru Grove. Det var det imidlertid råd med, og den nye kom fra Trondheim og bar navnet Maria Kryger. Hun var 10 år yngre enn gjestgiveren, og det hadde vel sine fordeler – for han. Det endte med at hun ble med barn hun også, og i 1818 fødte hun en pike som fikk navnet Maria Dorethea. Alexandersen nektet ikke dette farskapet heller, men det var kanskje litt rart at både mor og bror til Peter Andreas Grove var vitner da gjestgiverens nye avkom ble døpt. Det tyder i alle fall på at forholdet mellom Alexandersen og Grove-familien må ha vært ganske godt fremdeles.

Christian Alexandersen tok også denne gang rimelige konsekvenser av det han hadde stelt i stand, men heller ikke nå giftet han seg med moren til sitt barn. Noen måneder seinere kjøpte han imidlertid gård til Marie Kryger. Det var Fjærvoll i Bø, som han ga 235 spesidaler for. En ganske stor gård på den tid etter våre forhold. Dit flyttet Maria med sin lille datter.

Er det noen som synes å merke noe "Hamsunsk" over hele dette forløpet? Det skulle ikke forundre. Her er vel elementer som man kan finne igjen i skildringer hos Hamsun, men det var nok noe som gjestgiveren på Borgvær hadde felles med mange andre.

Problemer

Det ser nå ut for at Alexandersen begynte å få problemer som han ikke så lett kunne komme ut av. Han kom i motsetningsforhold til soknepresten i Borge som han bygslet jord av, og forbindelse med et annet kvinnfolk, om enn av forretningsmessig karakter, skulle få betydelige konsekvenser. Det gjaldt ei jomfru Marie Brandtzeg fra Trondheim som på vårparten 1820 kom til Borgvær. Hun hadde leid seg et fartøy som var lastet med handelsvarer til en verdi av 2.000 spesidaler. Disse to inngikk da visse overenskomster med hensyn til lagerhold og salg av disse varene. De skulle blant annet selge varer for hverandre. Det gikk ikke så bra med jomfru Brandtzegs handel, og det gikk etter hvert ikke så bra med "kompaniskapet" mellom henne og Alexandersen heller.

I tillegg kom gjestgiveren i motsetningsforhold til Gunder Elieson, far til henne han hadde sitt første barn med på Borgvær. Det gjaldt manglende betaling for reiser som Elieson hadde vært med på, og varer og løsøre som han

ikke hadde fått godtgjørelse for og ville ha tilbake. Alexandersen måtte møte i retten, først til skiftesamling i forbindelse med hopehavet med jomfru Brandtzeg, og så i saken mot Elieson. Begge saker ble utsatt til seinere på grunn av at retten hadde mange andre mere presserende oppgaver å ta seg av.

Tilbake i tåka

Noen dager seinere, nærmere bestemt 28. juni 1821, skjøtte Christian Alexandersen gården Fjærvoll i Bø over på Marie Kryger. Det ble protestert på dette fra jomfru Brandtzezs formynder på grunn av uoppgjorte ting dem imellom, men protesten ble ikke tatt til følge.

En måned seinere falt så skifterettens dom mellom Alexandersen og Marie Brandtzeg. Den gikk ikke i Alexandersens favør. Jomfru Brandtzeg ble ikke tilkjent alt hun hadde forlangt, men likevel en betydelig del. Dessuten ble Alexandersen ilagt en dagmulkt på 5 spesidaler til han hadde gjort opp for seg, men det ble ikke reist straffesak mot han.

Alexandersen hadde satset betydelig på Borgvær, og fått i stand vesentlig drift der ute. Nå floket tingene seg imidlertid til for gjestgiveren på en slik måte at de ikke var så lette å komme ut av på “normal” vis. Da grep Christian Alexandersen til en velkjent og velbrukt utvei. Han forsvant rett og slett fra stedet – fra Borgvær og Lofoten. Og det for godt.

Når Alexandersen ble borte er ikke helt klart, men sannsynligvis skjedde det på sensommeren eller høsten 1821. Det heter seg at før han dro så var han innom Strøm med et ur (gull- eller sølvur), som den fem år gamle sønnen Johan Christian skulle ha. Han var sannsynligvis også innom Fjærvoll med skjøtet til Maria Kryger. Seinere skrev han to brev til sin handelsfullmektig på Borgvær, det ene fra Kristiansund N. Fullmektigen ventet, men noen Alexandersen dukket ikke opp. Til slutt ble han lei av det, og da kreditorene presset på, ba han skifteretten ta boet under behandling. Etter at lovbestemt “Proclama” var offentliggjort, og Alexandersen ikke hadde meldt seg eller reagert på det, ble det holdt auksjon. Det viste seg at boet var insolvent, så det ble ikke noe å arve for Fredericha og sønnen Johan Christian. Det hadde jo heller ikke vært mulig å ta arv etter faren, da han ikke var erklært død.

Den ukjente og sagnomsuste skipskaptein Christian Alexandersen forsvant i tåka igjen, som han 12 år tidligere dukket ut av den i Kvitsjøen. Som rimelig kunne være, ble det stadig diktet til nye historier om han, den ene mere fantasifull enn den andre. Mange år etter, fortelles det blant annet, lå en mann fra Langvågen i Borge og dro sei utafør Borgvær. Da fikk han se et stort barkskip som kom oppunder og la bi. Ved rekka sto kapteinen. Det var en gammel mann med skjegg og sort sid uniformsfrakk med blanke knapper. Han var svært interessert i hvem som nå holdt til på Borgvær, og hvordan forholdene var der. Da han hadde pumpet fiskeren for det han visste, sa han farvel og skipet dro videre uten at det ble gitt noen forklaring på den store interessen. Seinere kom fiskeren til å tenke på at det måtte ha vært Christian Alexandersen. Kanskje var det han, som igjen viste seg i farvannet utafør Borgvær - for aller siste gang?

Et bilde i Torsken kirke

I Torsken kirke, visstnok i våpenhuset, skal det henge et bilde med et noe uvanlig motiv (Se illustrasjon her i artikkelen). Det synes å forestille en slags seiersgudinne eller heltefigur i full rustning, med seierskransen i venstre hånd. Den høyre hviler på et anker, antakelig for å markere at dette har noe med sjøen å gjøre. Bildet skal ha blitt oppdaget på kirkeloftet under ei restaurering da Ingrid Bjerkås var sokneprest til Berg og Torsken. Det var i slett tilstand på det tidspunkt, men har en inskripsjon øverst hvor det står: **“GIWET AF HR. AP. KRISTIAN ALEXANDERSEN.”** Nederst på bildet står: **“FÆDRELANDETS WEN.”** Det er rimelig å gå ut fra at det opprinnelig nok har stått **“CAP. KRISTIAN ALEXANDERSEN (...)”**, og da er det naturlig i tenke på føreren av “Patriot”. Bildet finnes ikke nevnt i en inventarfortegnelse for kirka fra 1785.

Det må bety at det er kommet til etter den tid, og kanskje skjenket til kirka av Alexandersen som takk for redningen. Når han i tilfelle skulle ha ordnet med det, er ikke kjent. Gave til kirken fra sjøfarende i forbindelse med redning på havet, er det ellers eksempler på fra andre steder og tider.

Tilknytning til Andøya

Historia om Christian Alexandersen er spennende og fargerik, og den måten fengslende nok. I tillegg har den visse tilknytningspunkter til Andøya som jeg vil nevne til slutt.

Som vi hørte til å begynne med, drev Alexandersens skip fram og tilbake utafør Andøya før det gikk i vinteropplag ved Sandsøya. Det er nå en ting. En annen ting er at da skipet ble solgt på auksjon, kom det på norske hender. Skipet ble døpt om til “Forsøget”, rigget som fullrigger, og det hadde gjennom årene flere eiere. I noen år rundt 1820 ble det ført av **Sivert Hundorp Hansen With** som seinere ble losoldermann i Trondheim. Hans sønn **Sivert Regnor With** hadde tilsyn med byggingen av fyret på Andenes, og ble så fyrforvalter der.

Hans sønn igjen, **Richard With**, overtok i 1875 handelsstedet Risøyhamn sammen med Theodor Kiil, og drev det i noen år før han engasjerte seg i dampskipsselskap og hurtigrutedrift.

Et annet tilknytningspunkt skriver seg fra sønnen Johan Christian som Alexandersen hadde med sin husholderske Fredericha Gundersdatter. Det hadde seg slik at denne Johan Christian hadde et barn med en pike, Ane Sofie Kristensen fra Eggum. Hun var imidlertid forlovet med Johan Vilhelm Grove, Strøm i Borge, en sønn av Fredericha Gundersdatter, Johan Christians mor, og den Peter Grove som Alexandersen fikk henne gift med. Hennes forlovede var altså halvbror av barnefaren. Nå kom både Johan Vilhelm og faren Peter bort på sjøen før Ane Sofie fødte sitt barn - en pike. Denne piken ble født 9. april 1835 og fikk navnet Johanna Wilhelmine Grove. Det ble kanskje noe innviklet dette, nesten som en amerikansk såpeopera, men slik var det. Johanna Wilhelmine Grove ble så gift med Eilert Kristian Bruun Benjaminsen fra Kleppstad på Gimsøy i Lofoten. Et av deres barn var Thorvald Benjaminsen som i 1902 kom fra Napp i Lofoten og overtok handelsstedet Risøyhamn.

Og til slutt: Borgvær skiftet eier etter Alexandersen. På auksjonen etter han ble to stuebygninger, brygge og jektenaust solgt til sokneprest Irgens. Brygga sto forresten helt til den ble ødelagt av uvær i mars 1983. Hans sønn Leonhard Irgens fikk så bygselsbrev på den delen av gården som Alexandersen hadde brukt. Han fikk også gjestgiverbevilling, og kjøpte siden bygningene av faren. Irgensfamilien drev siden Borgvær i mange år. Da handelsmann Jacob Lind på Andenes gikk konkurs og døde i 1877, ble familien spredt. Den eldste sønnen, Emil Lind, kom seinere som krampusvenn til Borgvær. Der ble han gift med enka etter Johan Irgens den eldre, en av de seinere eiere og drivere i Irgensfamilien på Borgvær. Emil Lind ble født på Andenes i 1861, og døde på Borgvær i 1925.

Dette var historia om kaptein Christian Alexandersen fra Oldenburg, og de tilknytningspunkt den på ett eller annet vis har til Andøya.

Kilder:

Vesentlige kilder har vært:
 Slektsopplysninger i Benjaminsen-familien.
 Personlige opplysninger fra Tormod Nordeng, Risøyhamn.
 Andersen, Leif Joh.: "Røvar Alexander" og barken Patriot.
 Brox, Arthur: Berg og Torsken bygdebok, bind II.
 Håløygminne, bind 6.
 Lofotr. Nr. 1. 1978.
 Straume, Rolf: Bø bygdebok, bind II og III.
 Ytreberg Nils A: Nordlandske handelssteder.

Maleri av "Forsøget" etter at skipet hadde fått norske eiere. Bildet er malt i Brest i 1816.

(Foto: Trondhjems Sjøfartsmuseum)

LEIF JOH. ANDERSEN

(Foto: Trøndelag Folkemuseum / Trondhjem Sjøfartsmuseum)

«RØVAR-ALEXANDER» og BARKEN «PATRIOT»

BAKGRUNNSBILDE:

*Maleri av "Forsøget" etter at skipet hadde fått norske eiere. Bildet er malt i Brest i 1816.
(Foto: Trondhjems Sjøfartsmuseum)*

Last ned sammendraget av omtalte bok skrevet av Odd Solhaug.

Les artikkel i Årbok for Lødingen 1978 av Ottar Larsen "**Kapringen av barken Patriot**".

Les artikkel i Harstad Tidende 19.09.2006 "**Røvar Alexander**"

Les artikkelen "**Historien om Andenes havn**" skrevet av Alf E. Hanssen.

BESØK VAKRE SANDTORG OG SANDTORGHOLMEN - ETT AV TJELDSUNDETS VAKRE STEDER

www.sandtorgsidene